

Néplélek a műalkotások címeiben.

A színházi közönség nem törődik az előadásra kerülő darabok idegen nyelveken adott címével. Ez a darabfordító, meg a színház belső dolga; a nézőtérén ülőknek mindegy. Az a főszempont, hogy ötletes, hogy vonzó legyen a darab cím.

Nem így vannak azonban a lelkes rádiózók, akik csak egyetlen estén is tömegével hallják a színpadi, mikrofonra írt és zenei alkotások címeit, sokszor hat-nyolc nyelven is egyszerre. Nekik már szükségletük a különböző című darabok azonosítása, mert hiszen a művelt rádióhallgató tudni akarja, hogy mi az, amit hall. Már csak azért is fontos dolog neki a címek ismerése, mert így előre tájékozódhatik és válogathat a műsorokban; átkapcsolhat más állomásra vagy marad tetszése szerint.

A prózai színművek legtöbbjét nem hallgatják külföldről a magyar rádiósok. Ez az idegen nyelvek meglehetősen nagyfokú hallásbeli ismeretét kívánja, már pedig az ilyesmi sokkal nehezebb, mint az olvasott szöveg megértése. Annál jobban hallgatják azonban a zenés színműveket és zeneműveket. Ezek örökké ott vannak a műsorokban; a legtöbb opera és számos operett, meg igen sok zenemű címe mindennap szemünk elé kerül, valósággal lelkünk részévé válik.

A lelkes rádióhallgató tudja azt, hogy mennyire benne van e nemzetközi jelentőségű művek címében az egyes népek lelke.

* * *

Kezdjük magunkon. Mi magyarok jól ismerjük egyik mulatságos bajunkat, a címkørságot. Ez a kór nemcsak közéletünkben van meg. Önkénytelenül átvisszük nemzetközi vonatkozású dolgokra is: a darabokat rendszerint feljebb címezzük más nemzeteknél. *Fall Leó Dollarprinzezin*-je nálunk *Dollárkirálynő*, ugyanígy *Kálmán Imre Csárdásfürstin*-je is előlép *Csárdáskirálynő*-vé. *A Die Herzogin von Chicago* az egyetlen, aki nem lépett elő nálunk királynővé; Csikágót jött-ment városnak érezzük, királynő nem lehet benne, legfeljebb cipőkrémkirály. Aki azt hinné, hogy ez az előléptetési vágy csak újabb keletű, bizony nagyot téved. *Varney* híres régi operettje, a *Les mousquetaires au couvent* nálunk *Tiszturak a zárdában* címmel megy, a franciák muskétásai tehát fordítás közben tiszturak lettek. *Kienzl* egyik operája, a *Kuhreigen* ezzel a parlagi címmel lehetetlen lett volna nálunk, ezért azt a finom címet kapta: *Forradalmi nász*. Szegény avatatlan rádióhallgató nem is tudja sokszor az ilyen megfinomításokat számotartani! *Wolf*—*Ferrari* egyik operájának olaszul ez a címe: *I quatri rusteghi*, ami magyarul négy durva veszekedőt jelent. Németül *Die vier Grobiane* a darab címe. Mi magyarok itt is finomkodók voltunk, mert tapintatosan így neveztük el: *A négy házsártos*. Viszont az oroszok *A négy despota* címet adták neki, ami már tagadhatatlanul ázsiai ízü. De hát az oroszok így vannak Puccini gyönyörű

operájával, a *Madame Butterfly*-jal is, ázsiai nevet kapott náluk : *Csocsoszán* ; mi viszont a *Madame Butterfly*-t Pillangó kisasszonyra ifjítottuk címzési hagyományaink szerint. A leszelidítés egyik túlhajtott példája Planquette híres operettje, a *Villars dragonyosai* (*Les dragons de Villars*), melyből nálunk *A remete csengetyűje* lett. Nem mertünk gyökeresen beleavatkozni a *Le bourgeois-gentilhomme* ügybe ; Molière e darabjának ugyanis a kitérő jellegű *Dandin György* címet adtuk. A rádióhallgató Strauss Richárd *Bürger als Edelmann* (szó szerint : Polgár, mint nemes) című zeneművénel ütközik bele gyakran ebbe a *Dandin György*-be. Ha azt hallja a külföldi műsorokban, hogy *Bürger als Edelmann*, bizony maga is arra gondol, amire a darab első magyar fordítója : hagyjuk békében az «uriember»-ügyet, legyen csak ökelme *Dandin György* ! Uriember nem lehet mindenki. Kitűnő magyar címe e műnek «*Az urhatnám polgár.*» *Ziehrer* kedves és nálunk is igen sokat játszott operettje, a *Die Landstreicher* azonban már nem mehetett szó szerinti fordítással ; A csavargók helyett kedvesebb címet kapott : «*A svihákok*»-at. *Zeller* régi operettje, a *Der Vogelhändler* viszont nem lehetett *A madárkereskedő*, hiszen abban az időben a kereskedőt nálunk még lenézték ; *A madarász* már agrárízűbb és így megfelelőbb, úriasabb volt Magyarországon. *Goldmark* szép művét, a *Heimchen am Herd*-et kedves falusiasítással *Házi tücsök*-nek nevezzük. Ez jól sikerült.

És milyen óvatosak, tápintatosak vagyunk még a szövegben magában is ! *A mosoly országá*-ban mi csak azt énekeljük : *Vágyom egy nő után* ; ugyanezt, mint ahogy Tauber Richard lemezéről az unalomig megtanultuk, a németek már így mondják : *Dein ist mein ganzes Herz* = tied az egész szívem ; a franciák az egész ügyet befejezett tényként kezelik : *Je l'ai donné mon coeur* = neked adtam az egész szívemet. Mikor mi még csak ábrándozunk, a német már vall, a francia leszámítolja a vallomást.

* * *

Némelykor a különböző nyelvek pompás egybevagósággal fejeznek ki egy-egy címet. *Ravel* remek kis zenedarabját, a *Ma mère l'oye*-t minden buzgó rádióhallgató jól ismeri. Angolul *Mother Gooses*, magyarul *Lúdanyó*. A nyelv faji íze mindegyikben benne van, mégis teljesen fedi egymást a három cím.

Csajkovszkij sokszor játszott balletszvitjében, a *Csipkerózsá*-ban a magyar nyelv zenei és szemléltető finomságát is csodálhatjuk. Ezt a darabot a francia így hívja : *La belle au bois dormant* = Az alvó erdő szépe, a német *Dornröschen*-nek = Tövises rózsácskának mondja. Az angoloknál : *The sleeping beauty*. Mi *Csipkerózsá*-nak nevezzük, ez a legüribb név a négy közül.

Érdekes bajok vannak Strauss János felette kedvelt keringője, a *Geschichten aus dem Wiener Wald* körül. A legtöbb rádióműsor nem akar tudomást venni arról, hogy a *Wiener Wald* nem valami közönséges erdő Bécsben, hanem egy kiterjedt erdős-hegység neve ; ezért rendszerint *Történetek a bécsi erdőből* címmel fordítják a helyes *Történetek a Bécsierdőből* címmel helyett. A franciák sokszor leegyszerűsítik *Légendes de la forêt-re*, erdei történetekre. Legújabbban így szoktuk magyarul megnevezni : *Amit a Bécsierdő mesél*.

Kedves és helyes magyar címet kapott Fall Leó egyfelvonásos operettje, a *Brüderlein fein* = *Édes öregem*. Mintája ez a jó címadásnak.

Musszorgszkij-nak a külföldi rádiókban sűrűn játszott zeneműve az *Une nuit sur le mont chauve*, mely szó szerint kopasz hegyet jelentene. A németek így is fordítják : *Eine Nacht auf dem Kahlenberg*. Csakhogy a *Mont*

chauve és a Kahlenberg a boszorkányok hegyét jelenti és így megvilágosodik előttünk a zenemű tartalma is, a jó cím tehát : *Éjszaka a boszorkányok hegyén*.

Nagyon érdekes címe van Giordano egyik operájának, a *La cena delle beffe*-nek. Beffa gúnyt jelent magyarul, beffe tehát gúnyokat. A fordító helyesen járt el, mikor *Gúnyvacsora* címet adott neki. Kissé szokatlan ugyan, de hát a gúnyvacsora sem gyakori. A vacsorán való gúnyolódás már sűrűbben megyesik.

Némely darabcím bizony erősen gondolkodóba ejtheti az embert. Itt van például Strauss Richárd egyik műve, a *Schlagobers*. Magyarul : Tejszínhab. Jó, jó, de zenének? ! Igaz, hogy Strauss Richárdnak ez a jelszava : «Ich vertone alles ! Megzenésítek mindent, hangokban fejezek ki mindent !» Talán ez vezethette Prokofjevét, a híres orosz muzsikust is, mikor a *Szerelem három narancshoz* című művét alkotta. Ennek a magyar címe nem fedi pontosan a franciát, a *L'amour des trois oranges*-t, mely pontosan fordítva Három narancs szerelmét jelenti. Merész vállalkozás erről a témáról zenedarabot írni. Érdekes és címében is erősen északias Kuhlau dán zeneszerző sűrűn hallható zenedarabja, *Az égerfák dombja*, melyet a legtöbb rádióműsor Erlenhügel-nek említi a közkezen forgó német kiadás nyomán. A franciák, mint minden mást, úgy ezt is szigorúan lefordítják *La colline des aulnes-ra*. Egy nép rádiója sem olyan következetes a zeneműcímek lefordításában, mint a francia; azt tartja, hogy a francia közönséget francia nyelven kell kiszolgálni. Csupán a lefordíthatatlan angol-amerikai és argentinai táncdarabok eredeti címét hagyja meg a műsorban. Még Strauss Richárd *Till Eulenspiegel*-jét is franciául adják ; *Les joyeuses aventures de l'espiègle Till* a francia címe, vagyis : «Till tréfacsínáló vidám kalandjai». (Németül, azaz eredeti címén : *Till Eulenspiegel's lustige Streiche*.)

Ritka esemény a zeneművek történetében a mérsékelt sikerű Lehár-operettnek, *A sárga kabát*-nak világsikerré való átváltozása *A mosoly országa* alakjában ; azt azonban már jóval kevesebb rádióhallgató tudja, főképpen a fiatalabb nemzedék tagjai közül, hogy Kálmán Imréné *Faschingsfee* című operettje, melyet a mi rádióműsorunkban *A farsangi tündér* címmel szoktunk megnevezni, eredeti magyar alakjában a *Zsuzsi kisasszony* nevet viselte. Zsuzsika, a postáskisasszony magyar figura volt, a darab egy kis magyar faluban játszódott ; a világsiker vágya idegen, nemzetközi mesét teremtett a magyaros zenéhez és a kedves, nekünk való postáskisasszony átváltozott farsangi tündérré. Az idősebb emberek azonban ma is a Zsuzsi kisasszony eredeti szövegét dudolják hozzá, mikor a rádióban hallják. Azokat a verseket, melyeket a még Budapesten élő Kálmán Imre tett magyar dallamok szárnyára.

A zenezámok idegennyelvű címe gyakran még abban az esetben is felcserélhető mindenki által megértett, jó magyar címmel, ha idegennyelvű énekszó jár vele. Méginkább helyénvaló a magyar cím a tisztán hangszerek által előadott zenezámoknál. Teljesen felesleges *Debussy Children's corner*-jét angolul címezni, mikor a magyar «*Gyerekkuckó*» a zenedarab tartalmát és egész lelkületét egyetlen szóval hozzáférhetővé teszi a hallgatónak. Vagy vegyük példának ugyancsak Debussy egy másik művét, a *Jardin sous la pluie*-t. Francia címét a rádióhallgatók félszázaléka sem érti. Ha azonban ezt mondjuk be : *Kert az esőben*, már egyszerre felkeltettük az érdeklődést és sokkal közelebb vittük a zenei alkotást a megértéshez. Rimszkij-Korszakov remek kis műve, a *Le vol du bourdon* ezzel a címével csak igen kevés magyar

rádióhallgatónak mond valamit. Mihelyt így jelentjük be: A *dongó*, tüstént bekapcsoltuk a franciául nem tudók lelkét és élvezetessé tettük számukra a műsorszámot. Mostanában divatos lemez a *The whistler and his dog*. Ebből a hallgatóság tömege nem ért semmit, bármilyen jó angol kiejtéssel mondja is a bemondó. Magyarul azonban egyszerre kiváncsi leszek rá: A *füttművész és kutyája*, ejnye, ez érdekes lehet, hallgassuk csak meg! Ugyanígy megadjuk a zenedarab értelmi részét, ha teszem azt, Strauss *Acceleration* című keringőjét Gyorsulás-keringőnek, a *Delirien-Walzer*t Lázálm-keringőnek adjuk a műsorban.

* * *

A zeneművek magyar megnevezése természetes és magátólértetődő dolog mindenki előtt, aki nem tud idegen nyelveken. Mégis akadnak olyanok, akik rosszalón csóválják rá a fejüket: a széplelkek, az idegenimádók, az intellektuettek ezek. Nekik szentségtörés a «mindent magyarul» elv. A fúvó széltől is óvnak mindent, ami idegen. Hogy a német világban napjainkban csodálatos erejű németesítés lobog, a Verdeutschung-áradat, azt hódolattal tudomásul veszik. Ott szabad. A franciák könnyörtelen fordításaira lelkesen bólintanak, ja, a franciáknak szabad. Hogy az angol rádióműsor az eredeti nyelven is, meg angolul is megadja a zeneművek címét, azt nem tudják; ha tudják, megbocsátják. Az olaszoknak is szabad kiejtésük szerint írni mindent.

De ezek az idegenimádók azok, akik a rádióműsört nem a hangszóróból, hanem csak azért is a Lautsprecherből hallgatják és akik miatt a bennünket környező népek magyarul kitűnően beszélő emberei azt állítják, hogy minden negyedik-ötödik, sőt harmadik szavunk szláv meg német, hogy önálló szóalkotásra képtelenek vagyunk, hanem német és más idegen szóelemeket keverünk bele beszédünkbe, ha kifejezőbbek és pontosabbak akarunk lenni; mesterségeinknek sincsenek magyar műszavai és általában, arra vagyunk büszkéek, ha félműveltek módjára teletűzdeljük beszédünket idegen kifejezésekkel. Az idegenimádók beteges kultúrshenvelgése is egyik oka annak, hogy nemzetünk legválságosabb idejében még arról is lehetett szó az idegenimádók által nem ismert nyelveken írt külföldi lapokban, hogy magyar nép már tulajdonkép nincs is, a Duna—Tisza völgyén csak egy keveréknép él, melynek egységes és világos jellegzetessége egyáltalában nincs, melyet csak egy összelopkodott nyelv tart össze. Olyan nyelv, mely a polgáriasság és magasabb műveltség minden szavát más nyelvekből veszi.

A gramofón, a jazz és a hangosfilm már eddig is nagyot ártott a nemzeti szellemű művelődésnek. Mind a három (idegeníti a nemzetet önmagától az idegen előadókkal és idegen szövegekkel. Észre sem vesszük, hogy a gazdasági önellátás korszakában *művészeti önellátásunk mennyire összeszűkül*. Idegen népek szellemi szolgálói lettünk, akik saját nyelvükön alig-alig jutnak már valamihez és előadó művészeik is csak nagyobb népek türelméből kerülhetnek gramofónon és filmen szóhoz.

Nagy gramofóngyáraink sincsenek. Filmgyárainkban, hiányzik elegendő számú magyar moziközönség híjján, a magyar gyártató. A rádió azonban háborítatlanul, idegen népektől függetlenül a mienk. Magyar minden ízében. Műsorát szóban, írásban és tartalomban magyarnak akarja. Ehhez kell a közönség megértő szeretete.

* * *

Magyar zeneszerzők szeretnek francia vagy más idegen címet adni darab-

jaiknak. Ha a tartalom megkívánja az idegen címet, rendben is van a dolog. Semmi szükség nincs azonban arra, hogy daloknak, apró kis műveknek itthon alig értett címekeket adjanak és ezekhez a rádióműsorban is ragaszkodjanak. Ami jó, hírnévre tesz az szert magyarul is; Kodály *Háry János*-a nem restelli a magyar nevét, mégis ezen a címen játsszák világszerte, amint magyar címmel adják a *Marosszéki táncok*-at és a *Galántai táncok*-at is.

Több magyar öntudat és a magyar nyelv nagyobb szeretete kell úgy az alkotóknál, mint a közönségnél egyaránt. *Kitián Zoltán.*

Visszaemlékezések Petelei Istvánra.

Huszonöt éves halálozási évfordulója alkalmából szeretnék egyet-mást elmondani Petelei Istvánról, nem az íróról, nem irodalomtörténeti jelentőségéről, hanem az *emberről*, amilyenek hosszú éveken át tartott érintkezésünk alapján ismertem.

* * *

Szovátán, a kis székely fürdőn, a mult század végén és a jelen század elején a magyar irodalom és közélet sok jelessége megfordult, mint nyaraló. Itt vásárolta meg a falu felső végén Petelei, amikor betegsége miatt ott kellett hagynia Kolozsvárt és a lapszerkesztést, Lázár Eszter grófnő egykori szép kis villáját. Holtáig büszke volt arra, hogy dolgozószobájában annak idején hamis pénzkészítő műhelyt tartott fenn a bogaras grófnő, aki csizmában, férfiruhában járt állandóan, hosszúszerű tajtékpipából pipált, s amikor a pénzhamisításért letartóztatták, beszállításakor is még buzgón eregette a szekér szénaülésén a pipafüstfelhőket. Petelei első dolga volt, hogy lebontatta az egyszerű kis kaput és egy helybeli faragó népművésszel olyan galambbugos hatalmas székely kaput és szakállszáritót állíttatott az utca felé, hogy messzevidékről bámulására jártak. Az ősi székely motívumokkal díszített kapura a bejárat fölé felvésette azt a két verssort, amelyet külön ehhez a kapuhoz készíttetett régi jó barátjával, Jakab Ödönnel:

*«Vándor, e kis kapu nem akar kizárni,
Csak azt mutatja, hogy merre kell bejárni.»*

Félkörívben következett azután székely szokás szerint a gazda neve:

*«E kis kaput építtette Petelei István élete párjával, Korbuly Zsuzsikával,
az Ur 1894. esztendejében.»*

Feleségét ugyan nem Zsuzsikának, hanem *Irmának* hívták volna, mert ezt a nevet nyerte a szent keresztségben, de Petelei kijelentette, hogy ő csak nem szólíthatja ugyanúgy saját feleségét, mint ahogy nevezheti azt bármiféle régi közömbös ismerős, s ezért elkeresztelte Zsuzsikának. Rá is ragadt a nagyasszonyra ez a név annyira, hogy férje rokonsága és belső ismeretségi köre is csak így hívta és emlegette.

Az áldott jó, csupaszív ember végtelenül szeretett kötekedni fűvel-fával, de legkivált a költőkkel. Jakab Ödönt állandóan azzal a versével bosszantotta, amelyet az házassága első heteiben írt feleségéről *Az igazi szentháromság* címmel. Jakab Ödön tudvalevőleg unitárius volt s így nála

nem eshetett vallássértés vádja alá ez a verscím. A költemény arról szólt, hogy én vagyok én, ez egy, Róza a feleségem is egy, az kettő és Róza szíve alatt egy új kis élet, az három, ez a három szív egybedobog és ez a valóságos szentháromság. Petelei minden évben pontosan megkérdezte Jakab Ödöntől, mi lesz már a harmadik kis szívvel, a szentháromság harmadik tagjával, minthogy ez a több mint harminc éven át tartott boldog házasság folyamán sem született meg soha.

* * *

Endrődi Sándor is Szovátán nyaralगतott, s neki is valamelyik verséből betanult egy részt Petelei, hogy állandóan bosszanthassa vele a költőt. Ekkor azonban már kezdték Szovátát felfedezni, erdélyi viszonylatban valóságos világfürdővé nőtt s a sok idegent és a lármát nem szerette Petelei és ezért csak tavasszal és ősszel jött ki marosvásárhelyi magányából, a nyári évadra azonban kiadta villáját. Előbb Kerner István, az Opera nagynevű karmestere bérelte. Kernernek több, végtelenül jólnevelt gyermeke volt, Petelei bácsi azonban sehogysen tudta értékelni ezt a jólneveltséget. Ha gyermek, hát legyen gyermek, az volt a jelszava s valósággal nehezelt, amikor őszkor kijövén, számbavette a házat és a kertet és semmiféle gyermekokozta kárt fel nem tudott fedezni. Böven kárpótolta ezekért később Szabolcska Mihály költőpapnak, az újabb bérlőnek, két növendék fia. Egy kicsit sok is volt a jóból, ahogy ezek a költőcsemeték összetördelték a szilvafák ágait, amikor az éretlen gyümölcsöt letépdesték és ahogy a kerítéssel elbántak, amikor az egyszerűség kedvéért a kapu helyett ott rendezték be közlekedési útvonalukat.

A gyermekeket, a fiatalágot, szerette végtelenül. Minden kisgyermeket *kuvasznak* hívott s nem egy félreértésre adott alkalmat, amikor egy-egy pesti úrhölgy zokonvette, ha «kuvaszát» dicsérgette. Az ilyen eseteket az öregúr egyszerűen úgy könyvelte el: «pesti szegény, mit lehet várni tőle?» Ha valakit vagy valamit meg akart róni, legszigorúbb kifejezése az volt, hogy «pesti». Végtelenül büszke volt rá, hogy soha semmiféle budapesti lappal nem keresett összeköttetést, s hogy élete végéig rajongva szerette Erdélyének maradt írója.

* * *

Hú társa volt az öreg *Pásztor*, a mindig véresszemű óriási bernáthegyi kutya. Gazdája legkomolyabban meg tudott haragudni arra, aki kétségbevonta, hogy Pásztor minden szót ért, amit beszélnek előtte. Valami igaza volt is benne, mert Pászturnál intelligensebb kutya aligha termett valaha a Székelyföldön. Amikor az öregúr előkotorászta piculás szalmakalapját, a mezőségi háziipar hamisítottan termékét, Pásztor rögtön felkavarodott és várakozva nézett az ajtóra. Petelei félrefordulva közömbösen csak annyit mondott:

— A kutya is jön.

Pásztor erre megrázta magát, kinyitotta az ajtót és vidáman loholt előre. Ha azt mondta a gazdája: «A kutya ma itthon marad», — végtelen szomorúsággal feküdt vissza. Pásztor kísérette Marosvásárhelyt is gazdáját minden vasárnap ebédre s franciskánus zárdába. Petelei, mint az örmények általában, mélyen vallásos volt és buzgó templomjáró. Pásztor a zárdában külön kosztott kapott, s talán ennek lelkesítő hatása alatt pontosan tudta magától, mikor van vasárnap. Sokszor törtük fejünket azon, miből tudja, de ki nem tudtuk találni. Vasárnap háromnegyed tizenkettőkor, mintha

csak az órát nézte volna, felkelt a nagy kutya, kísétált a kapuba és ott várta gazdáját, hogy menjenek a barátok ebédjére. Petelei halála után még egy ideig élt a vén állat és *magában elsétált ezekre az ebédekre a zárdába*. Egy nap azután elment a temetőbe, lefeküdt gazdája sírjára s ott végezte életét.

* * *

Jászai Mari, Jancsó Benedek, Dózsa Endre, Szadeczky Lajos, Csengery János, Szinte Gábor, Riedl (Rékay) Nándor, Komjáthy Béla s más nagynevű írók, politikusok alkották Szovátán Petelei baráti körét. A kilencvenes évek végén egy kis kéziratot fűrdői lapot szerkesztettem s ennek részére kértem tőle állandóan közölnivalót. Adott is anyagot állandóan, de nem igen lett volna tanácsos közreadni, mert alapos kis veszekedések sühettek volna ki belőle. Amit mondott, akármilyen kötekedve hangzott is, annak soha nem volt éle, az írott szóból azonban hiányzott volna az ő végtelen jósága és mindenkit megnyerő áldott modora. Állandóan egy olyan hosszú sajtóvágású mogyorófacarót hordott sétatálcaként hóna alá szorítva, hogy három lépés távolságra veszélyeztette vele mindenkinek szemét. Ugy sétált ugyanis, hogy minden pár lépés után megállt és úgy mondta el, ami éppen eszébejutott. Ilyenkor meg is fordult és karja alatt a hosszú bot csak úgy vágott végig a körülállókon, ha idejében félre nem ugrottunk. Pásztor ilyen alkalmakkor, ha közel volt a patak, elszaladt és egy kis hűsítő fűrdőt vett. Amikor meglátta, hogy gazdája tovább indul, vágatott eszeveszetten a társaság után; még annyi időt sem vett magának, hogy lerázza a vizet. Ezt a műveletet annál alaposabban elvégezte, mihelyt odaérkezett a társasághoz. Megrázta hatalmas bundáját, s a víz csak úgy repült szeme szája közé a körülállóknak. Petelei ilyenkor kaján mosollyal szemlélte a pesti asszonyok riadt ugrálását.

Érdekes volna megtudni, hová lett az a sok irodalmi termelés, melyet a szovátai nyarakon végzett. Nem mindennap ugyan, de kétszer-háromszor hetenként óraszám bezárkózott az egykori pénzhamisító műhelybe és ilyenkor novellákat írt. Nem adott ki azonban közülük egyet sem, csak úgy a maga örömeire dolgozott. Egyszer láttam azt is, hogyan ír. A kilencvenes évek végén kirándulást rendeztünk a Mezőhavasba. Két napi út volt székely, szalma-üléssel szekereken — ha ugyan útnak lehet nevezni a Juhod patakjának gyermekfejtől házikó nagyságig terjedő kövekből álló vízmosását. Amikor a fenyves széléig felérkeztünk, egy rozoga kis híd mellett öles páfrányerdő szélén megállította szekerét, leszállt, kihúzta vaskos zsebkönyvét és kijelentette, hogy addig el nem megy, míg le nem írja magának ezt a helyet. Ott vesztegeltünk közel másfél órát, azalatt az öttagú kiránduló társaság egy másik tagja, Szinte Gábor, a székely festőművész is előhúzta vázlatkönyvét és lerajzolta a páratlan szép, vadregényes vidéket. Biztattuk Rékay Nándort is, hogy ő meg költson valami zenét az opera részére, hogy annál több múzsa legyen foglalkoztatva, de nem állt kötélnek.

Késő délután érkeztünk fel a Mezőhavas tetejére, s isszonyú gyorsasággal állítottunk helyre egy favágó-, vagy pásztor-szárnyékot, mert már nagyon gyülekeztek a felhők. A fakéreg-fedél még meg volt, csak be kellett borítani fenyőággal, s azután tüzelnivaló fát hordtunk össze éjszakára. Nemsokára megeredett az eső, mintha cseberből öntötték volna, s amint öten összebújva ott feküdtünk a fenyőágakból rögtönzött matracokon, egyre nagyobb igyekezettel cseppegett be az eső orrunkra, nyakunkba. Petelei úgy örvendett ennek a kalandnak, mint egy kisgyermek, s csak azt sajnálta,

hogy néhány elkényeztetett pesti ember nincs köztünk, hogy ismernék meg a székelly hegyeket, amikor haragosak. Rékay ugyan pesti volt, Szinte és én is ott laktunk, de minket nem nézett le annyira, hogy pesti voltunkat elismerje.

* * *

Nem akadt ember, aki szívből ne szeretne volna ezt a csupaszív embert, akárhogy igyekezett is kötekedni mindenkivel, akivel érdemesnek tartotta szóbaállni. Huszonöt esztendeje magábafofogadta testét az erdélyi anyaföld, s talán a negyedszázados forduló alkalmas időpont lenne arra, hogy írásait összegyűjtse a kegyelet és irodalmi közkinccsé tegye. Amiket írt, nem mulandó értékek.

Gagyi Jenő.

A legutóbbi időben sokat beszéltek a nyelvi, történelmi, stratégiai és gazdasági argumentumokról és túlkevés figyelmet fordítottak a hagyomány erejére, amely a népeket valóságban összeköti . . . Vegyük tudomásul, hogy ez az erő létezik. Emlékezzünk rá és tartózkodjunk attól, hogy többé-kevésbé mulandó politikai alakulatok vagy törekvések érdekében szembe helyezkedjünk az emberi természetnek ezzel az erejével. Ha az emberiség jobb jövője felé törekszünk, kevesebb politizálást kell üznünk, jobban kell tanulmányoznunk az ember természetét és életét, különösen a világ egyes területein.

TELEKI PÁL GRÓF.

* * *

Magyarország Európában fekszik. Ez banálisan hangzik, — és mégis sokat mond annak, aki érti.

TELEKI PÁL GRÓF.

* * *

Az ókori demokrácia rövid pályafutása megérezte velem, hogy ez a rendszer nem tesz mást, mint elfogyasztja azt, amit az arisztokrácia korzaka termelt. A termelés, a cselekvés hatalmas rendet kívánt meg. A fogyasztás nem ily követelőző: összefér vele a tömeg és a terméketlenség.

MAURRAS.

* * *

A fájdalmas és elégedetlen lélek, amely az emberből feltaláló és ipari állatot csinált, amely megváltoztatja a világ arculatát, a váagnak és a fáradásnak ez a lelke bármily számú alkotás vagy munka árán sem lesz kielégíthető, mert minden szám tovább növelhető: alkotásának minősége és tökéletessége ad majd nyugalmat neki, mert minden tökéletesség határozott pontokon korlátolódik. E bölcsesség lényege, hogy összebékelteti az embert a természettel, anélkül, hogy kiszípolyozná a természetet és anélkül, hogy túlhalmozná az embert.

MAURRAS.

* * *

Az új kultúra alapelve: öntudatosan keresett öntudatlan élet, az értelem által felfogott misztika, irracionizmus, amelyet áthat a racionalizmus.

MÜLLER-FREIENFELS.